



LIMBA ȘI CULTURA TĂTARĂ ÎN ROMÂNIA

Conținut elaborat de către expertul,

Nume și prenume

ANEFI ICBAL

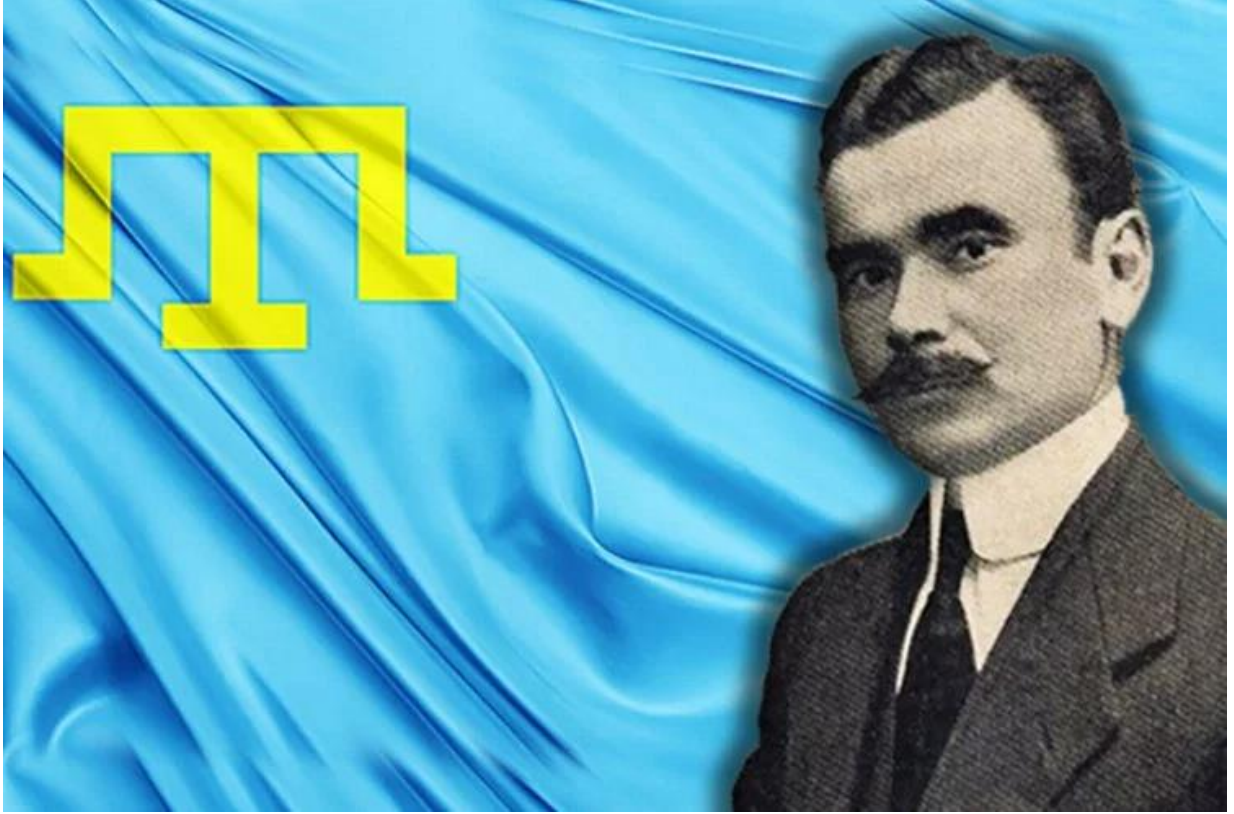


„Competență și eficiență în predarea limbii române copiilor și elevilor aparținând minorităților naționale din România” - Proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Capital Uman 2014-2020

IMNUL NAȚIONAL AL TĂTARILOR QIRIM TATARLARIN MILLIY MARSI

ANT ETKENMEN

Numan Celebicihan



Ant etkenmen, milletimniñ yarasını sarmağa
Nasıl olsun bu zavallı qardaşlarım çürüsin?
Onlar için ökünmesem, qayğırmasam, yaşasam
Yüregimde qara qanlar qaynamasın, qurusın.

Ant etkenmen, Őu qaraŕı yurtqa Őavle sepmege
Nasıl olsun eki qardaŐ bir-birini k rmesin?
Bunı körip buvsanmasam, muĐaymasam, yanmasam
K zlerimden aqqan yaŐlar derya-deŕiz qan olsun.

Ant etkenmen, söz bergenmen millet i  n  lmege
Bilip, körip milletimniŕ k z yaŐını silmege.
Bilmey, k rmey biŕ yaŐasam, Qurultaylı han olsam
Kene bir k n mezarcılar kelir meni k mmege.



FIŞA DE LUCRU 1

Stabiliţi ordinea corectă a versurilor după materialul audio.

ANT ETKENMEN

Numan Celebicihan

Ant etkenmen, şu qarañğı yurtqa şavle sepmege
Nasıl olsun bu zavallı qardaşlarım çürüsin?
Onlar için ökünmesem, qayğırmasam, yaşasam
Yüregimde qara qanlar qaynamasın, qurusın.

Ant etkenmen, söz bergenmen millet için ölmege
Nasıl olsun eki qardaş bir-birini körmesin?
Közlerimden aqqan yaşlar derya-deñiz qan olsun.
Kene bir kün mezarçılar kelir meni kömmege.

Ant etkenmen, milletimniñ yarasını sarmağa
Bunu körip buvsanmasam, muğaymasam, yanmasam
Bilip, körip milletimniñ köz yaşını silmege.
Bilmey, körmey biñ yaşasam, Qurultaylı han olsam

FISA DE LUCRU 2

Selectați din text 8 cuvinte/expresii care exprimă dragostea față de poporul său, exprimată de autor în textul „Ant etkenmen”

Șair, „Ant etkenmen” metninde öz qalqınna tügğan süygışini ifade etken 8 söz ayırınız:

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.
- 6.
- 7.
- 8.

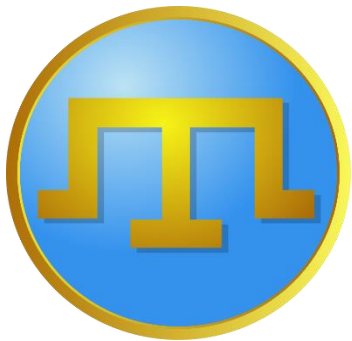
DRAPELUL – SIMBOL AL TĂTARILOR CRIMEENI

QIRIM TATAR BAYRAGI



QIRIM TATAR BAYRAGI (KOKBAYRAK)

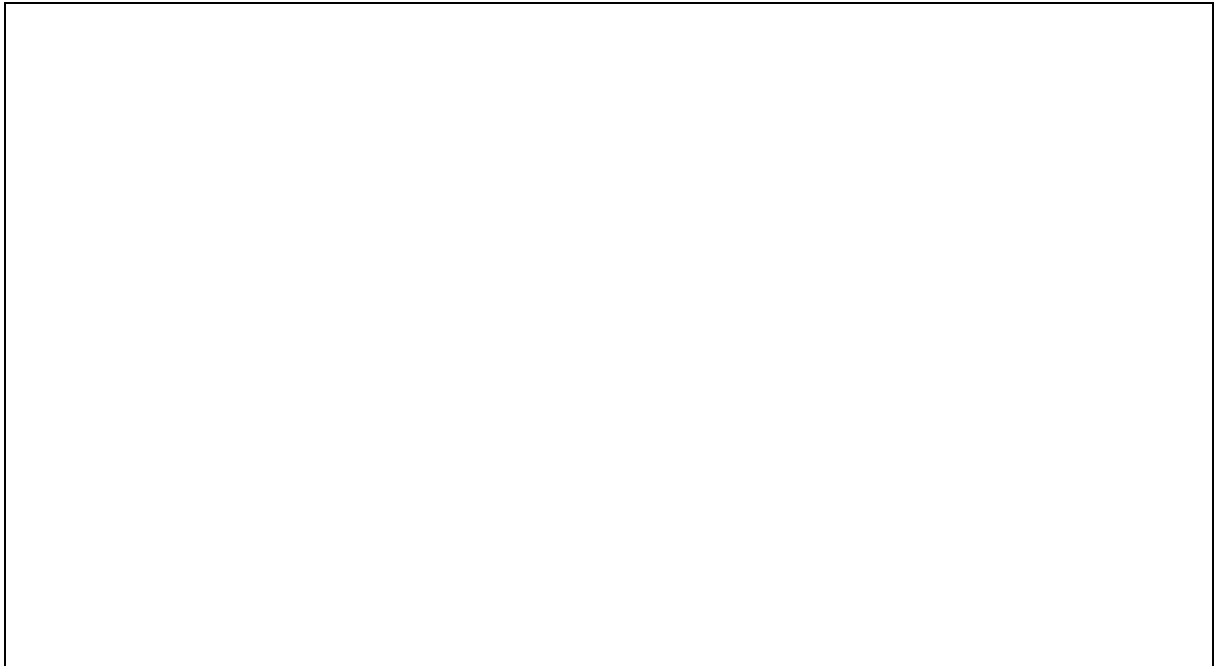
Tarak Tamga'daki us dişin, Kırım Hanlığındaki bu us gücü kösterdiği; tarağın orta dişini Han'ın, sağ dişini Kalgay'ın, sol dişini ise Nureddin'in temsil ettiği rivayet edilmektedir. Bir başka rivayette ise, Tarak Tamga'nın terazi şekli ile adaleti temsil ederek, Kırım Hanlığının adil olduğu anlatılmaktadır.



“TARAK TAMGA”

FIȘA DE LUCRU 1

1. Desenați în spațiul de mai jos drapelul tătarilor după model.



ALFABETUL LIMBII TĂTARE CRIMEENE DIN DOBROGEA

A a **B b** **C c** **Ç ç** **D d** **E e** **F f**

G g **Ğ ğ** **H h** **I i** **İ ĩ** **ı** **J j**

Q q **K k** **L l** **M m** **N n** **Ñ ñ** **O o**

Ö ö **P p** **R r** **S s** **Ş ş** **T t** **U u**

Ü ü **V v** **W w** **Y y** **Z z**

A a

B b

C c

Ç ç

D d

E e

F f

G g

Ğ ğ

H h

I i

İ İ

L l

J j

Q q

K k

L l

M m

N n

Ñ ñ

O o

Ö ö

P p

R r

S s

Ş ş

T t

U u

Ü ü

V v

W w

Y y

Z z

Salutări, Urări, Declarații / *Selamlaşmalar, Qayırlamalar*

O zi bună! / Pacea fie cu tine! = *Selam alekım!* / "*Alekım selam!*"

Salut ! = *Selam!* / *Meraba!*

Buna dimineata! = *Qayırlı erten!*

Buna ziua! = *Qayırlı kün! Kün aydın!*

Buna seara! = *Qayırlı aqşam!*

Noapte buna! = *Qayırlı keşe!* / "*Qayırga qarşı*"



Bine ați venit! = *Qoş keldiniz!*
Bine v-am (ne-am) găsit! = *Qoş boldıq!*
La revedere! Cu bine! = *Körüşürüz! Küle-küle!*
Drum bun! = *Colunuz tegis bolsın!*
Mergeți cu bine/ sănătoși! = *Sawlıqman barınız!*
Rămâneți cu bine/ sănătoși! = *Sawlıqman qalınız!*
Numai bine! Salutări! = *Selamlar!*
Să fiți sănătos! = *Saw bolunuz! / Esen bolunuz!*
Ești bine? = *Aruwmısın? Esenmişin? Qatesin?*
Sănătate! Să trăiești! = *Köp yaşa! Yaşa!*
Mulțumesc! = *Saw bolunuz! Rahmet!*
Să crești mare! = *Balaban (qız/caş/aqay) bol!*
Mulțumesc! = *Sawbol!*
Să fii sănătos și să ne trăiești! = *Saw bol, bar bol!*

Să crească mare alături de părinți! = *Bebiyüz babalı neniylı ossın!*
Să dea Dumnezeu copilului viață lungă! = *Allah ewlatınızğa uzın ömır bersin!*
Poftă bună! Să vă fie de bine! = *Bereketli bolsın!; Aş bolsın!*
Poftiți, luați loc! = *Buyurnız, cer alınız!*
Sunteți oricând bineveniți! = *Qapımız aşiq törümüz boş!*



An nou fericit! = *Canî seneler qayırlı bolsın!*

La mulți ani! = *Qayırlı seneler!*

La mulți ani! (la aniversarea varstei) = *Qayırlı yaşlar! Tuwğan künin qayırlı bolsın!*

Sărbători fericite! = *Bayram qayırlı/qutlı/mutlı bolsın!*

Felicitări! = *Qayırlı bolsın! Közaydın!*

Viață lungă! = *Uzun ömürler!*

Și ție de asemenea! (nu se spune la ocazii triste!) = *Sağa da şay bolsın!*

Să ne ajute Dumnezeu! = *Allah yardım etsin!*

Binecuvântat de Dumnezeu ! = *MaşAllah! Maşalası bar!*

Cu voia lui Dumnezeu! Să dea Dumnezeu! = *InşAllah!*

Ferească Dumnezeu! = *Allah köstermesin / qorisin!*

TATARŞA SAYMAĞA ÜYRENİYİK

YÏRMİGE QADAR SAYAYIQ



Sayıların birincisi **BİR** dır.

Artından **EKİ** kelır.

ÜŞ, **DÖRT**, **BEŞ**, **ALTI** degeşık

Yaşım keldı **YEDİGE**.

Bolsın **SEKİZ**, **DOQIZ**, **ON**

Bo sayıda bolmaz soñ.

| | | | | |
|----|----|----|----|----|
| 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 5 | 6 | 7 | 8 | 9 |
| 10 | 11 | 12 | 13 | 14 |
| 15 | 16 | 17 | 18 | 19 |
| 20 | | | | |

ON BİR, ON EKİ, ON ÜŞ

Saymaq mağa kelmez küş.

ON DÖRT, ON BEŞ, ON ALTI,

ON YEDİ, ON SEKİZ bar,

Tam ON DOQIZ ğa qadar.

Keldi şaytıp sayğanda.

YİRMİ tuvıl eken uzaqta.

AFTANIŃ KÜNLERİ

Pazartesı afta başı,
İške başlar qartı caşı.

Salı artından kelır,
Pazarlar kişige tolırç

Şarşembı kelır şaltırap,
Şalışma künlerın ortalap.

Perşembı afta yarası,
Başlar sayğılı kün ertesı.

Cuma bek sayğılı kün,
Pütın müslümanlar üşın.

Cumartesı cuwırıp kelır,
Aywan, kişi, dınlenır.

Pazar aftanıñ soñı
Bekler erkez sabırsız onı.

FIȘA DE LUCRU 1

Numele elevului:

Üyrenciñin adı:

ZILELE SÄPTÄMÄNII AFTANIÑ KÜNLERİ

Completează tabelul de mai jos:

Aşada yazılğan tabelñi totırınız:

| IERI - TİNEWİN | AZI - BUGUN | MÄINE - YARİN |
|-----------------------|--------------------|----------------------|
| | Şarşembİ | |
| | Cuma | |
| | Salı | |
| | Cumartesi | |
| | Pazartesi | |
| | Perşembİ | |
| | Pazar | |

RENKLER - CULORILE

Mawı atlas denızler,

Biyaz qanatlı martılar,

Maylı qara topraqlar,

Sarı altın egınler,

Yeşil şimen bayırlar,

At oynatqan şayılar,

Qawe rengi ceylanlar,

Mori pışken erikler.

Qızarıp tuwğan küneş,

Lawıldap canğan ateş.

Dünya,

Renkli bir keainat,

Renkli sızıqtır

Hayat.

Oğa renk bergen

Kişi

Onı yaşatqan

İman.

(Neriman İbrahim)

FIŞA DE LUCRU 1

NUMELE ELEVULUI

Üyrencinın adı:

Răspundeți în limba tătară la întrebările de mai jos :

1. Şair Dobroca`nın güzelliklerin qatıp anlata?

.....

.....

.....

2. Dünyada kimler em qatıp yaşaylar?

.....

.....

.....

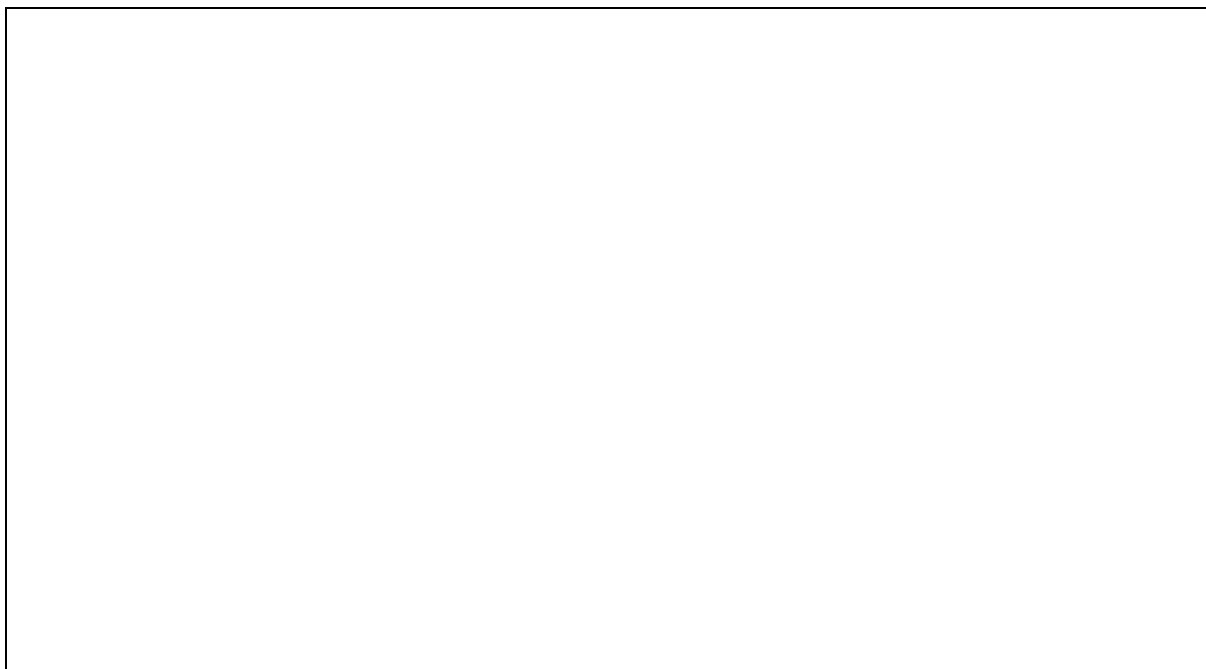
FIȘA DE LUCRU 3

NUMELE ELEVULUI

Üyrenciñin adı:

Răspundeți în limba tătară la întrebările de mai jos :

1.Desenați un peisaj care v-a impresionat prin culoare, folosindu-vă imaginația !



KOYLI MEN QASABALI SĂTEANCA ŞI ORĂŞEANCA

(text dramatic - joc de rol)

SUNICI (REPORTER) : - **SAYĜÎLÎ SOYDAŞLAR , KOŞ KELDÎNÎZ!
BİR BETÎMDE KOYLÎ , BÎR BETÎMDE
QASABALÎ , ONLARĜA BÎR
QAŞ SORAU SORACAQ MAN. ADÎNÎZ NE?**

QASABALI (ORĂŞEANCĂ): - SELIN ASAN!

KOYLI (SĂTEANCĂ): - QATCE!

SUNICI (REPORTER) : - **NEDAY MÎS QULLANASÎZ ?**

QASABALI (ORĂŞEANCĂ): - KENZO,ARMANI,HUGO BOSS...

KOYLI (SĂTEANCĂ): - AT QOKISI, EŞEK QOQISI,TEZEK QOQISI....DAG
QOQISI...

SUNICI (REPORTER) : - **NEDAY URBA KÎYERSÎZ ?**

QASABALI (ORĂŞEANCĂ): - TARQILI BLUZA,QISQA ETEK, ŞAPKA...

KOYLI (SĂTEANCĂ): - DON KIYERMEN ,IŞLIK,ELEK, ŞEMBER,CUNDEN
ŞORAP KIYER DE KIYERMEN

SUNICI (REPORTER) : - **QAYDAY ARABALARĜA MÎNERSÎZ ?**

QASABALI (ORĂŞEANCĂ): - SON MODEL JEEP,...LIMUZIN MERCEDES,
BASKAŞINA MINMEN!

KOYLI (SĂTEANCA): - AT ARABASI,EŞEK ARABASI, AYAQ
ARABASI... ARABASI DA ARABASI...

SUNICI (REPORTER) : - **NEDAY AYAQQAP KÎYERSÎZ ?**

QASABALI (ORĂŞEANCA): - INCE TOKLI AYAQQAP!

KOYLI (SĂTEANCA): - PLASTIKTEN PAPIŞ,TERLIK..KIYERMIZ DE

KIYERMİZ...

SUNICI (REPORTER) : - **NEDAY YEMEKLER SUYESİZ ?**

QASABALI (ORĂŞEANCA): - MENİM ESİM KUNDE LOKANTAGA AKETER,
JAPON YEMEGI, ITALYAN YEMEGI, AŞARMIZ.

KOYLI (SĂTEANCA): - BİZ QAMİR AŞIN BEK SUYERMİZ...CAYIP CAYIP
ASAR DA ASARMİZ....

SUNICI (REPORTER) : - **NEDAY MAKYAJ QULLANA SİZ ?**

QASABALI (ORĂŞEANCA): - FOND DE TEN, RUJ, OJA.

KOYLI (SĂTEANCA): - BİZİM AQAY KELİR MINAW KOZİME BİR
CUMİRTUQ URAR MORARTİR, QAYNANAM KELİR
ANAWBİR KOZİME URAR MORARTİR, AL SAGA
MAKYAJ.... MAKİYAJ DA MAKİYAJ.

ŞORA BATIR

(kesinti)



„Qara” degen bir yerde Qara han yaşağan. O Şora`nı özine şaqırta. Şora oğa yetişe, mısapır bola. Aş-suw aşığan soñ Qara han oğa:

- Şora, qaş kişiğe bolırsıñ? dep soray.

Şora:

- Özımdiy bir kişiğe bolırman, dep cevap bere.

Qara han :

- Ayşe Şora tuwıl, birşiy tuwıl ekensıñ, diy.

Seniñ adıñnı zuw-suw ettiler. Menim yüz kişiğe qarşı turğan pelwanlarım da bar, diy. Şora`nıñ aytqanına hannıñ aqlı cetmiy.

Şora:

- Özımdiy bir kişiğe bolırman. Amma onday kişi pıtın Qırım`da bar mı? dep soray.

Soñ catıp yuqlaylar. Saba turalar. Han Şora`ğa bir torba altın bere de:

- Endi qayt, Şoram diy. Özi de artından pelwanların cibere.
- Barınız. Şora ğa bir torba altın berip ciberdimç Colda onı töbeleniz de. Altınlarını geri alıp keliniz. De emir bere.

Ana, pelwanlar keteler. Şora`ğa qamşı man uralar. Şora attan sekirip tüşe de onları tutıp atlarınıñ quyrıqlarına baylay. Epsin aydap hanğa keke. Hannıñ Ali bey degen bir pelwanı da bar eken. O mıyığın ensesine baylap tura eken.

Eger anaw qırq pelwan Şora man tutışmağa yarağan bolsa, o da qatılacaq eken, ama olarnıñ birşiy etmegenlerñ körgen soñ, o cerinden eş qıbirdamağan.

Şora:

- Han efendim, sen şaqırdıñ, men keldim, aş suwıñnı aşadım, bereket bersin! Bo köpeklerñ talattırmanıñ sebebi ne ya? dep soray.

Han:

- Qa, sen bir kişige bolırman degen edin de! diy.

Şora:

- Allah, Allah, han efendim. Men özimdi bir kişige bolırman degen edim de, diy. Şora şo yerde turğan Ali beyni kösterip:
- Men bonday etken bin tanesine bolırman! degen.

FISA DE LUCRU 1

NUMELE ELEVULUI

Üyrencinın adı:

Răspundeți în limba tătară la întrebările de mai jos :

1. Qara han kımñı şakıra?

.....
.....
.....

2. Ondan ne soray?

.....
.....
.....

3. Şora Qara hannıñ pelwanların qatıp ketire?

.....
.....
.....

4. Qartanaylardanö qartbabaylardanö aqrabalardan Şorabatır day Tatar qalqının başqa batırların da tabıştırıp anlatıñız.

.....
.....
.....

FISA DE LUCRU 2

NUMELE ELEVULUI

Üyrencinın adı:

Răspundeți în limba tătară la întrebările de mai jos :

1. Şorabatır şoralıǵın qatıp añlata?

.....
.....
.....

2. Şorabatır qaysı memlekette yaşay?

.....
.....
.....

3. Şorabatırday bolmaq iştıysıñız mı?

.....
.....
.....

4. Paşanın rollarǵa köre oqıñız.

.....
.....
.....

AŞA TONIM, AŞA!

Newzat M. Yusuf

Nermin Yusuf

Nasrettin Oca' ға Dayır Masallar

Künnin birinde rametli Oca'nın köyinde balaban bir misapirlik bola. Üy sabısı Oca'nı da şaqıra. Oca, acele etkeni üşin üstin deniştirmiyö künde kiygen urbaları man kete. Bo sebepten eş birew oğa aldırış etmiy.

Bonı körgen Nasrettin Oca, bir arada, şalt man şalt üyine qayta em saqlıö bayramda kiygen en canı urbaların kiye, üstine de canı işlemeli tonın da ata. Şimdi Oca ға bek balaban itibar köstereler. Üynin törine şığaralar em yemek kelgendeö başta oğa buyır eteler.

Tasta sıcaq, buwlı-buwlı şorba kelgende. Oca köp tüşinip turmay, üstinde tonın şığara da cenin şorbağa daldırıp:

- Aşa, tonım, aş, diy.

Bonı körgenler şaşıp qalalar em soraylar:

- Ocam, qayır ola, ton eş şotba aşap işer mi?

Oca:

- Aşar ya, ne üşin aşamasın Madem pütün itibar tonga berile, aq onıncınır, o aşasın, diy.



FISA DE LUCRU 1

NUMELE ELEVULUI

Üyrencinın adı:

Răspundeți în limba tătară la întrebările de mai jos :

1. Oca mısapırlıkke qatıp bara?

.....
.....
.....

2. Neşın Oca üyine barıp üstın başın deniştirip kele?

.....
.....
.....

3. Bo seper itibarlıq qatıp denişe?

.....
.....
.....

4. Oca'nın aqqı bar mı, yoq mı?

.....
.....
.....

ŞÖLMEK ESABI

Nasrettin Oca aynın qaşınıcını küni bolğanın aqlına ketirilmey. Bonın üşin bir şare tüşinip taba. Bir şölmek ala. Aynın birinci küniinden başlap, er küni işine bir taş ata. Künnin qaşınıcısını ekenin bilmek üşin şölmekteki taşlarını saya eken. Bonı bir oyun sanğan Oca'nın kişkene qızı, eki awış taşını, kimsege köstermeden, şölmekke ata.

Bir küni, qomşısı, baqşasında şalışqan Oca'dan aynın qaşını bolğanın soray. Oca emen işeri barıp, şölmek işindeki taşlarını saydı. Sora kelip qomşısına:

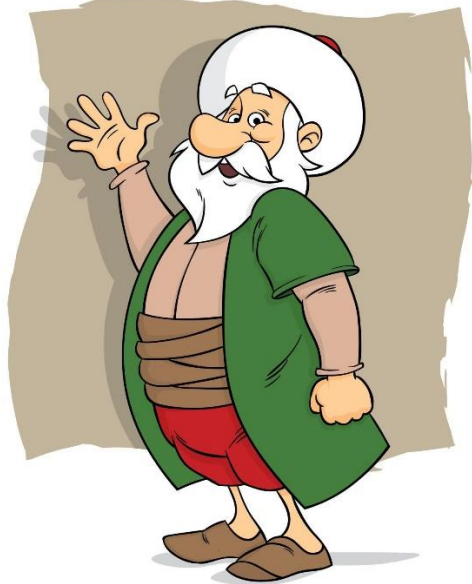
- Bo küni aynın qırq beşi, dep ayta.

Qomşısı şaşırıp:

- Amanö Oca efendi, şaqa etesin. Bir ayda otız ya da otız bir küni bar. Eş qırq beş bolır mı?

Oca külip:

- VALLAH. Sölmek esabına qarasan, bo küni aynın doqsanı. Men doğru ettim de yarısı ayttım! diy.



FISA DE LUCRU 1

NUMELE ELEVULUI

Üyrenciñin adı:

Răspundeți în limba tătară la întrebările de mai jos :

1. *Şölmek esabı* neday bİR esap?

.....
.....
.....

2. Taşlar man esapnı qatıp yasay?

.....
.....
.....

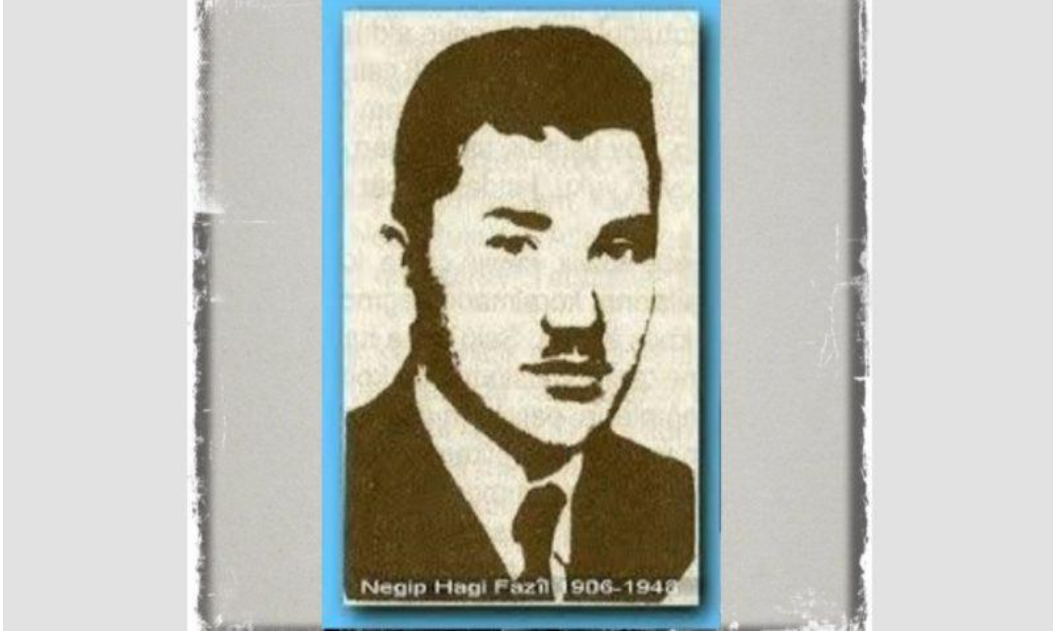
3. Oca'nın başka masalların bİlesiz mi?

.....
.....
.....

4. *Nasrettin Oca'nın masalları* kitabın kİm yazğan?

.....
.....
.....

NECİP HACI FAZIL



Necip Hacı Fazıl Dobruca Tatarları'nın eñ qıymetli ewlatlarından biridir. 1906 senesinde, Nisan ayını 19'da, sade Qırım Tatarları yaşağan Azaplar (Tätaru) köyinde tuwğan. Bo kün köyde Tatarlar'nı añdırğan sade mezarlıq qalğan.

Necip Hacı Fazıl Azaplar'da em Bükreş'te oqıdı. Ömrı boyınca milletiniñ maddiy em maneviy yağından ösmesi üşin şalıştı. Memzüme em sahne eserleri yazdı. Siyasetke de qarıştı. Qırım'niñ dawasını yaqlap şıqtı.

Curt süygisi, Qırım'niñ zenginliğin, güzelligin, onıñ bahtiyar qalqın **Qırım** adlı piyesasındaqı Kurtveliniñ aytqan sözleri men saytıp canlandıra:

„Qızım, biziñ asıl curtımız Qırımdır. Bizler, o yerniñ topraqlarında asıl bolğanımız. O yerler üşin tuwğanımız. Lakin, zalım qader, bizlerin ta bo yaqlarğa dağıtqan. Bizlerin bereketli toprağıımızdan, tatlı suwımızdan ayırğan....

Analarımızniñ, atalarımızniñ alda geşirgen künleri ne qadar tatlı eken!... Qış bolacaq bolsa, köy köyden qıdırıp cürmek, birbirine sıy etip sıylanmaq.... Bonlarda o vaqıt qar qaswet bolğan yok...”

Necip Hacı Fazıl asıl curtımız bolğan Qırım'nı canından pazla süygen. O qadar süygen ke, menzumenin birinde „edebi yerniñ” ataylarnıñ „ot bastırıp şıqqan curtımız Qırım'da” bolmasın vesiyet etken.

FISA DE LUCRU 1

NUMELE ELEVULUI

Üyrenciñin adı:

Răspundeți în limba tătară la întrebările de mai jos :

1. Necip Hacı Fazıl qaysı köyde tuwğan?

.....
.....
.....

2. Oquw senelerin qaysı yerlerde geşire?

.....
.....
.....

3. Qızına, Qırım`nı qatıp añlata?

.....
.....
.....

4. Qırım`nı bek süygenin qatıp köstere?

.....
.....
.....

CASELE ȘI SATELE DOBROGENE TĂTĂREȘTI

SATUL ȘI CASA TĂTĂREASCĂ

NUMELE ELEVULUI

Ūyrencinın adı:

1. Observă imaginile și răspunde la întrebări



a) Ce vezi în imagini?

.....

.....

.....

.....

b) Cum crezi că arată o casă tradițională tătărească?

.....

.....

.....

.....

c) Ce elemente specifice ale satului tăăresc poți observa în imagini?

.....

.....

.....

.....



2. Completează spațiile libere cu cuvinte potrivite

Casa tradițională tăărească este construită din și

..... . În curtea casei se găsește un,

În care se cresc animalele. În jurul casei sunt plantate și

..... . O parte importantă a tradiției tăărești este prepararea și

servirea

Oamenii din sat se întâlnesc în pentru a socializa

și a petrece timp împreună.

3. Scrie în spațiile de mai jos câteva cuvinte sau expresii specifice satului și casei tătarești

a)

b)

c)

d)

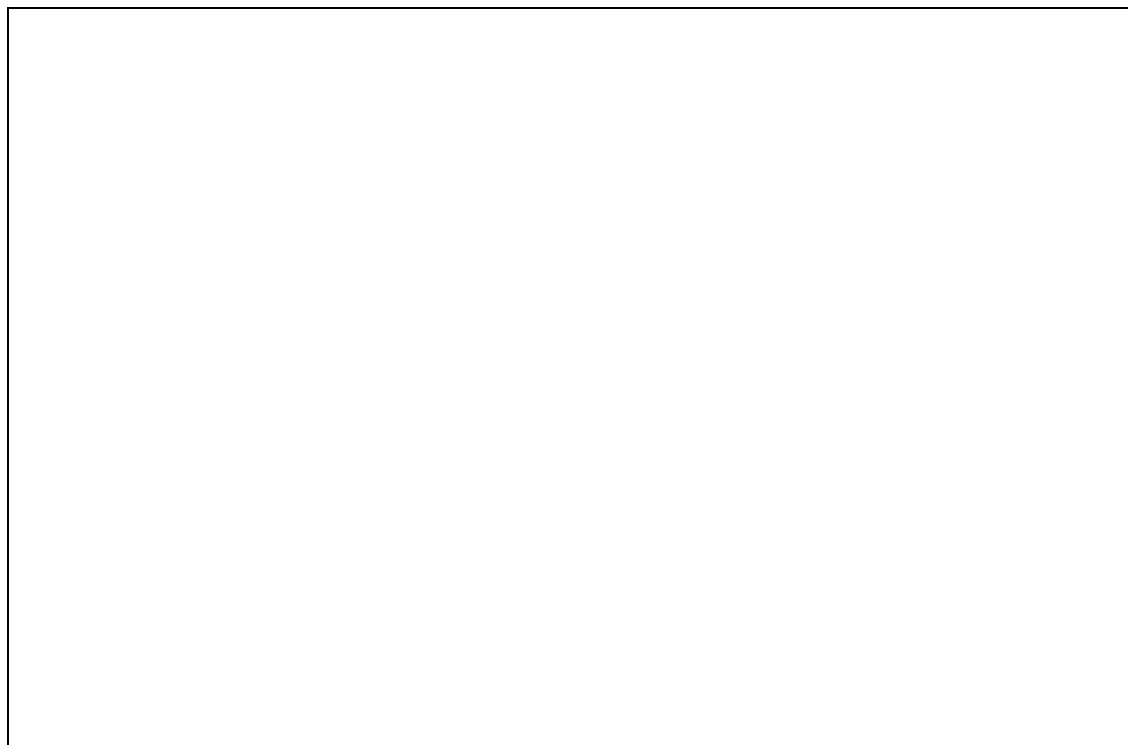
e)

4. Scrie un enunț în limba tătară dobrogeană despre satul și casa tătarească

.....

.....

5. Desenează o casă tradițională tătarească sau casa bunicilor în spațiul de mai jos:



"Muzica și dansul tăăresc Qaytarma"



Partea 1: Cunoștințe despre dansul tăăresc Qaytarma

a) Ce știți despre dansurile tradiționale?

.....

.....

b) Ați auzit vreodată de dansul tăăresc Qaytarma?

.....

.....

Prezentarea dansului Qaytarma

Urmăriți un videoclip scurt care prezintă dansul tătaresc Qaytarma și încercați să observați caracteristicile sale distinctive.

Videoclip: <https://youtu.be/pLSIaGQn1n0>



Observații despre dansul Qaytarma:

Măinile se mișcă în valuri, întorcându-se de la dreapta la stânga. Mișcarea principală a picioarelor este pășirea pe vârfuri. Umerii se joacă cu mișcări scurte în sus și în jos. Bărbații au un corp încordat, grațios. Fetele au postura grațioasă cu mișcarea plină de grație a brațelor, mâinilor și degetelor pe ritmul muzicii.

Semnificația cuvântului qaytarma – în limba tătară înseamnă întoarcere. Tătarii crimeeni dorind să se reîntoarcă la patria mamă - Crimeea, după Surghiun.

Partea 2: Exerciții practice de dans Qaytarma

Încălzire

Realizați următoarele exerciții de încălzire înainte de a începe dansul Qaytarma:

Întindeți-vă brațele în lateral și rotați-le în sensul acelor de ceasornic timp de 10 secunde.

Repetati..

Învățarea pașilor de dans Qaytarma

a) Urmăriți cu atenție demonstrația profesorului pentru pașii de bază ai dansului Qaytarma.

b) Practicați pașii de dans în grup, urmând instrucțiunile profesorului.

Pașii de dans Qaytarma:

.....
.....

Dansul Qaytarma în grup

Împărțiți clasa în grupuri mici și permiteți-le să creeze propriile lor coregrafii de dans Qaytarma, folosind pașii învățați anterior. Fiecare grup va prezenta apoi dansul său în fața clasei.

Grupul 1:

Grupul 2:

Grupul 3:

Partea 3: Reflecție și evaluare

Reflecție

a) Ce v-a plăcut cel mai mult în această lecție despre dansul Qaytarma?

.....
.....

b) Ce ați învățat din această experiență? Cum v-ați simțit când ați dansat Qaytarma?

.....
.....

Evaluare

Completați următoarele afirmații cu varianta corectă:

1. Dansul tăăresc Qaytarma provine din:

- (a) Turcia
- (b) Crimeea
- (c) România

2. Pașii de bază ai dansului Qaytarma sunt :

- (a) sărituri
- (b) învârtituri
- (c) mersul pe vârfuri

Felicitări! Ați învățat despre dansul tăăresc Qaytarma și ați avut o experiență practică în dans. Continuați să explorați și să vă bucurați de cultura și tradițiile tăărești!



On Eki Ördek



<https://youtu.be/bLLfTsJ1fOY>

CAŞ:

On eki de ördek arasından

Tanır mısıñ atasın

Öziñ cigit çaqırasıñ

Öziñ yuqlap catasıñ.

QIZ:

Ay bülbülüm, vay bülbülüm

Qayda qaldıñ süygülüm,

Ğaflet qaldım men aytamağa

Qanatım yoq uçmağa

CAŞ:

Keçe keçtim qaraltıñdan

Kemanemen daremen

Ana bugün, ana yarın,

Alırman dep cüremen

QIZ:

Ah, vah etip men cürsem de

Duşmanıma bildirmem

Senden başka kimselerge

Közyaşlarım sildirmem

CAŞ:

At atlatıp, men bararman

Süygenimikörmege

Em aldaşıp, em sırdaşıp

Qalbindekin bilmege

Obiceiurile și tradițiile tătarilor din România

Cine sunt tătarii din România?

Tătarii sunt un popor turcic de confesiune musulmană, împărțit în mai multe subramuri răspândite pe un areal geografic întins din Asia Centrală până în Europa Răsăriteană, dar care au reprezentanți pe toate continentele. În ceea ce privește numărul tătarilor cu excepția câtorva cazuri particulare, nu există statistici oficiale, estimările mergând de la câteva milioane până la câteva zeci de milioane de oameni. Cele mai importante sub ramuri tătare sunt: tătarii crimeeni și tătarii de pe Volga (de Kazan). Tătarii crimeeni se împart la rândul lor în mai multe subgrupe. În Crimeea, patria mamă a acestora, această delimitare e face în funcție de zona geografică, de la sud la nord existând tătari crimeeni *yaliboyu* (în zona de coastă), tat (în zona centrală) și *nogay* (în zona de stepă). În Dobrogea, teritoriu spre care tătarii crimeeni au început să emigreze după anexarea Hanatului Crimeii în 1783 de către Imperiul rus, tătarii s-au regrupat astăzi, existând tătari *ırım* (cei veniți din interiorul peninsulei) și tătari *nogay*.

Conform recensământului din 2011, în România trăiesc, cu precădere în Dobrogea, 20.282 de tătari. Organizația reprezentativă a acestora, Uniunea Democrată a Tătarilor Turco Musulmani din România (UDTTMR), deține date potrivit cărora în România trăiesc cel puțin 30.000 de tătari. Evoluția demografică a acestora a fluctuat. Astfel, în anul 1878, când în urma semnării Tratatului de la Berlin, Dobrogea a intrat în componența statului român pe teritoriul dintre Dunăre și Mare, conform unui raport consular francez, trăiau 71.146 (31.5% din totalul populației provinciei de 225. 692 locuitori) tătari, 48.783 (21.6 %) turci, 46.504 (21%) români. Populația tătarească a fost într-un declin continuu din cauza migrării spre Turcia, cu precădere spre regiunile de astăzi ale Turciei.

O creștere bruscă a ponderii populației tătare s-a înregistrat în 1913, în urma celui de Al Doilea Război Balcanic când Dobrogea de Sud a fost încorporată României. În 1930 au fost recenzați peste 170.000 de musulmani (reprezentați de turci și tătari). După instaurarea regimului comunist emigrarea în masă nu a mai fost posibilă, ultimul recensământ din perioada comunistă oferind pentru 1977 cifra de 23.369 tătari.

În ceea ce privește etnogeneza tătarilor aceasta a dat naștere mai multor dezbateri atât în sânul comunității, cât și în rândul specialiștilor. În linii mari, pot fi identificate mai multe etape în urma cărora s-au conturat principalele valori și repere ale identității tătare. O primă mențiune a tătarilor datează din anul 732, când, pe o stelă funerară aparținând lui Kultigihin, conducătorul turcilor celești (göktürk), este menționat tribul celor treizeci de tătari. Totuși, analizând și alte surse, atestarea tătarilor sub diverse denumiri poate fi dusă cu câteva secole în urmă. Această diviziune tribală a tătarilor s-a sfârșit odată cu formarea Imperiului lui Genghis Han în care aceștia devin cel mai numeros grup.

În urma campaniilor spre vest organizate de Genghis Han și de urmașii acestuia, tătarii ajung în regiunea nordului Mării Negre. În 1241 ajung și pe teritoriul românesc actual. Fapt semnificativ, în această perioadă s-a petrecut și o etapă importantă a etnogenezei tătarilor. Ajunși în nordul zonei bazinului pontic, tătarii au intrat în contact cu populații turcice care se stabiliseră aici dinainte. Cel mai important element care a intrat în componența tătarilor a fost cel kâpciak. Chiar dacă pentru perioada anterioară există dezbateri cu privire la natura turcică, după acest moment, fără îndoială, tătarii devin turcofoni. Tot în această perioadă, ca urmare a fărâmițării Imperiului lui Genghis Han, se pun și bazele primului stat tătaresc prin excelență: Hoarda (Oastea) de Aur cunoscut și ca Hanatul de Kâpciak sau Ulus Jochi (aprox. 1240-1502). Ca aspect al vieții spirituale, în timpul lui Berke Han (m. 1266), conducătorul Hoardei de Aur, tătarii, urmând exemplul hanului lor, încep să devină musulmani.

Odată cu fărâmițarea Hanatului de Kâpciak, ca urmare a disensiunilor interne și a problemelor pe plan extern, are loc o nouă etapă a etnogenezei tătare, cea în care iau naștere subramurile cunoscute astăzi. Astfel, a începutul secolului al XVI-lea, Hoarda de Aur se împarte în Hanatul Crimeii, Hanatul Kazan, Hanatul Astrahan, Hanatul Qasim, Hanatul Nogay, Hanatul Siberiei, părți mai mici intrând în componența altor hanate. Dintre aceste hanate, cea mai lungă existență a avut-o Hanatul Crimeii (1441-1783). Conducut de dinastia Giray, având o relație specială cu Imperiul Otoman, Hanatul Crimeii a fost de-a lungul existenței sale un element important în sistemul de relații internaționale din Răsăritul Europei. În granițele acestuia s-au dezvoltat o cultură și civilizație tătare ale cărei urme pot fi identificate în poeziile și compozițiile hanului Gazi Giray Bora, în elementele arhitectonice ale palatului hanilor Hansaray (singurul rămas în picioare) sau în instituții de învățământ precum Zincirli Medrese.

Fiind cel mai important obstacol în fața politicii ruse de atingere a apelor calde, Hanatul Crimeii a fost anexat în 1783 de Ecaterina a II-a. Imediat după această anexare, a început un proces de rusificare a peninsulei. Pe lângă politicile de colonizare, ca urmare a măsurilor luate de autoritățile țariste, tătarii crimeeni au fost nevoiți să emigreze în masă. Din cauza acestor valuri de emigrare, componența etnică a Crimeii s-a schimbat radical. Principala destinație a emigranților a fost Imperiul Otoman. Dobrogea, parte a acestuia până la Războiul Ruso-Turc din 1877-1878, a fost unul dintre teritoriile în care s-au stabilit tătarii care părăseau Crimeea. Chiar dacă în Dobrogea prezența tătarilor este atestată încă din sec. al XIII-lea, cea mai mare parte a acestora s-a stabilit aici în urma valurilor de emigrare de după 1783.

După ce Dobrogea a intrat între granițele românești în anul 1878, tătarii au beneficiat de o serie de drepturi oferite de statul român. Astfel, oficialii de la București au păstrat instituțiile reprezentative ale comunității și au susținut păstrarea tradițiilor și obiceiurilor acesteia. Principala instituție care a fost înființată după 1878 și care funcționează și astăzi este Muftiatul. Instituția este condusă de un muftiu al cărui rol este de a se asigura de buna funcționare a cultului musulman.

De asemenea, statul român și-a asumat întreținerea lăcașurilor de cult (geamii și moschei). Mai mult, regele Carol I a construit două moschei. Prima dintre ele este la București, în parcul Carol, în anul 1906, iar cea de a doua la Constanța, între anii 1910-1913. Cea de la București a fost reconstruită în alt loc în primii ani ai regimului comunist. Cea de la Constanța funcționează în continuare fiind o atracție turistică importantă a orașului.

Dezvoltarea învățământului la tătari a fost un alt aspect pe care l-au susținut oficialii români. Comunitatea tătară a avut posibilitatea să înființeze școli. Instituția de învățământ reprezentativă pentru tătarii și turcii din România a fost Seminarul Musulman din Medgidia. Acesta a fost mai întâi deschis la Babadag, iar ulterior, în anul 1901, a fost mutat la Medgidia. Aici s-au format cele mai multe personalități ale comunității tătare. Seminarul a fost închis în perioada comunistă, el fiind redeschis sub forma Colegiului Național „Kemal Atatürk” la începutul anilor '90.

După Revoluția din Decembrie 1989 și o dată cu integrarea europeană a României, minoritățile au început să beneficieze de mai multe posibilități pentru a-și păstra și promova identitatea. Printre acestea sunt cele de reprezentare în Parlament, de ocupare de funcții în

instituții, accesarea de fonduri pentru desfășurarea de activități legate de limbă, obiceiuri sau tradiții.

Timp de o sută de ani după momentul 1783, singura soluție a tătarilor în fața politicilor țariste a fost emigrarea. Cei stabiliți în granițele otomane, ca urmare a apropierii lingvistice și culturale s-au integrat în noua societate, dar, în anumite zone li s-au facilitat anumite drepturi. Astfel, în Dobrogea tătarii au avut o organizare proprie, vând ca lider un conducător denumit *mârza*. Situația din Crimeea s-a schimbat după ce Ismail Gaspirali (1851-1914) a început să își promoveze ideile prin intermediul ziarului *Terdjuman* (Traducătorul). Adept al reformei religioase și promotor al unui nou sistem de învățământ, *usulu cedid* (noua metodă), Gaspirali nu a transformat doar societatea tătarilor crimeeni sau a popoarelor turcice, ci a întregii lumi islamice. Pe drumul deschis de Gaspirali s-a format o elită națională tătară, avându-i ca reprezentanți de seamă pe Numan Celebicihan și Cafer Seydahmet Kırımer. Mișcarea națională formată în jurul acestora a culminat în 1917 prin crearea primei republici din lumea turcică: Republica Populară Crimeea. Acest stat din a cărui conducere făceau parte și femeii (se acordase drept de vot femeilor), a avut o existență foarte scurtă, la începutul anului 1918 trupele bolșevice ocupând Crimeea.

În timpul regimului sovietic nu a mai fost posibilă organizarea unei mișcări naționale tătare, din contră, orice încercare de afirmare a identității tătare fiind anihilată și reprimată. În perioada interbelică, centrul mișcării naționale tătare s-a mutat în Dobrogea, în jurul revistei *Emel – Ideal* publicată de avocatul Musteceb Hagi Fazâl. După instaurarea regimului comunist în România, elitele naționale au fost fie nevoite să emigreze fie, în cazuri tragice, au fost închise sau chiar omorâte. Până la începutul anilor '90, în România nu s-a mai putut vorbi despre Crimeea.

Până în februarie 2014, când se vorbea despre momentele tragice din istoria tătarilor crimeeni, fără îndoială era pomenită deportarea din 18 mai 1944. Cunoscută de tătari cu numele de *Surgun*, aceasta reprezintă ziua în care, din ordinul lui Stalin, toți tătarii din Crimeea au fost deportați în Asia Centrală, Urali sau Siberia. După căderea regimurilor comuniste la începutul anilor '90, tătarii deportați au început să revină în patria lor mamă, Yeșil Ada (*Insula Verde*) Crimeea. Cei din România au început să restabilească legăturile cu frații lor din Crimeea. Cu toate că lucrurile nu evoluau foarte rapid, se îndreptau totuși în direcția bună. Pentru tătari acest proces a fost stopat odată cu anexarea Crimeii de către Federația Rusă în februarie 2014. Liderii tătarilor crimeeni au fost exilați, iar cei care s-au opus anexării au fost închiși.

Pentru a preveni o tragedie precum cea din 18 mai 1944 și pentru a-și apăra drepturile, tătarii din întreaga lume au decis să riposteze într-un mod pașnic. Astfel, în perioada 31 iulie-2 august 2015, la Ankara, a avut loc Congresul Mondial al Tătarilor. Această structură internațională de reprezentare își propune să apere și promoveze interesele tătarilor. România are trei reprezentanți în structura de conducere a Congresului. De asemenea, României i-a revenit și onoarea de a fi gazda primei ședințe a comitetului executiv care a avut loc în data de 30 august 2015 la Constanța.

De-a lungul istoriei, tătarii au dezvoltat o cultură și tradiții proprii, au rezistat unor momente tragice în istoria lor și au fost pe punctul dispariției. Astăzi nu își propun altceva decât să își păstreze tradițiile, să își valorifice cultura și să își decidă viitorul.

Tradițiile și obiceiurile tătarilor din Dobrogea

Tradițiile și obiceiurile definesc un popor, o comunitate. Reprezintă identitatea comunității și o deosebesc de celelalte comunități/etni. Din cele mai vechi timpuri tătarii din Dobrogea și-au păstrat obiceiurile, dar din păcate, în vremurile moderne multe dintre ele s-au pierdut și nu se mai practică.

Pentru comunitatea tătarilor din Dobrogea, întemeierea unei familii are o deosebită însemnătate. Capul familiei este bărbatul, iar femeia, tovarăsa sa de viață. În trecut, două familii prietene luau hotărârea de a se înrudi prin logodna copiilor lor, dacă una din familii avea o fată, iar cealaltă familie avea un băiat. Ei se înțelegeau atunci când copiii erau încă în leagăn (*Beşik kertme, Etek Cirtma, Etek Cirtışma*). Era un obicei de a logodi copiii de mici. Mamele celor doi copii fac un jurământ, rupându-și poalele rochiei, că-și vor căsători copiii atunci când vor crește.

Tradiții și obiceiuri la tătari:

Nunta (*Toy*). La toate popoarele turcice, tradițiile și obiceiurile legate de nuntă sunt asemănătoare, cu unele deosebiri locale. Este un prilej de a aduna toată comunitatea pentru a împărtăși bucuria mirilor, a familiilor acestora. Are o semnificație atât socială, estetică, cât și economică. În trecut, nunțile aveau loc ori primăvara, ori toamna, după strânsul recoltei.

Ceremonialul nunții trece prin mai multe etape:

- **Peșitul (*Ayttırıp barmak*).** La casa miresei sunt trimiși *cawşılar* din rândul rudelor sau prietenilor, însărcinați să ducă tratativele în legătură cu desfășurarea căsătoriei.
- **Logodna (*Nişan*)** are loc la locuința fetei. Sunt înmânate daruri logodnicei și familiei sale de către familia mirelui (veșminte, cafea, zahăr, etc.).

Durata ceremonialului nunții era de 4-5 zile. În prima zi, adică miercuri, la locuința fetei avea loc *kawe tüymek*, adică pisarea cafelei de către femei. În ziua a doua, joi, avea loc petrecerea fetelor, când se servea *köbete*, o plăcintă cu carne. Vineri seara, în locuința miresei avea loc *kına toy, kına gecesî*. *Kına* (hinna în limba arabă) se obținea prin zdrobirea sub formă de pulbere a frunzelor unui arbore care crește în Orientul Mijlociu. Din pulberea de culoare cărămizie se făcea o pastă cu care se ungeau degetele de la mâini până la podul palmei, mijlocul palmei, călcâiele picioarelor, părul. Semnificația acestui ritual ar fi acceptul miresei de a se căsători. Seara, tinerii interpretau *şim-urî*, versuri cu rimă, reprezentând modalitatea de

comunicare între perechile de tineri și tinere, așezați față în față, păziți de un *kart agas* (cel mai în vârstă dintre tineri), care avea grijă ca cele două tabere să nu se apropie prea mult. În cea de-a patra zi a nunții se oficia de către *vekil baba* și martori, în locuința fetei, cununia religioasă, *nikâ*, fără ca mirele să fie de față. Mireasa se afla într-o încăpere alăturată, ascunsă după un paravan și răspundea la cererea consimțământului de căsătorie de-abia a treia oară. În timp ce în casa miresei se celebra cununia religioasă, în casa mirelui avea loc *koraz tellemek* (împodobirea unui cocoș). Se frigea un cocoș, care era împodobit cu fâșii colorate de hârtie, apoi era așezat în mijlocul unei tipsii, înconjurat de alte feluri de bucate tradiționale. Această tipsie era purtată de *kartagası* (cel mai în vârstă dintre flăcăi) și așezată în fața musafirilor. Acest obicei reprezintă separarea miresei de părinți în vederea întemeierii unei noi familii și renunțarea la burlăcie a mirelui. Cocoșul avea o semnificație aparte în credința tătarilor musulmani din Dobrogea. După credința lor, în fiecare dimineată, la răsăritul soarelui, un cocoș alb sfânt, aflat în raiul musulmanilor, își arăta recunoștința față de Tanrı (Creatorul), înfoindu-și penele. Atunci toți cocoșii din curțile oamenilor încep să cânte, anunțând lumina, răsăritul soarelui. A cincea zi a nunții, dimineata, începe *üyken toy* (nunta mare). Un grup de rude, prieteni, bărbați și femei din partea mirelui pornesc spre casa miresei. Bărbații purtau *mendil* (batiste fine la margine având dantele lucrate de mâna miresei). Cu asemenea batiste erau împodobite și urechile, cozile cailor celor din alaiul miresei. Din partea fetei *kuda* și *kudagıy* însoțesc mireasa și alaiul de nuntă până la casa mirelui, obicei numit *kelin tüşürmek*. Un obicei vechi era ca tinerii din satul miresei să iasă în întâmpinarea celor care veneau din partea mirelui și să ceară o sumă de bani pentru a-i lăsa să treacă. Mireasa era purtată pe brațe spre o căruță acoperită, *mögedek*, iar alaiul pornea spre casa mirelui, în apropierea căreia se afla un grup de tineri cărora li se oferea *tokız*, compus din nouă obiecte lucrate manual de către mireasă. Mireasa era întâmpinată de o melodie *kelin awası* (cântecul miresei), iar deasupra capului ei era rotit de trei ori un cocoș viu, ceea ce semnifică supunerea în fața voinței soțului.

Unul dintre obiceiurile din timpul nunții este *kiyew canı*, adică lângă mire, noaptea de dinaintea nunții, când în casa mirelui se adună tineri burlaci sau nou căsătoriți și petrec. Tot atunci are loc și *kiyew tıraşı*, adică bărbieritul mirelui, pentru care se alege un *kartagası* (cel mai în vârstă). Astfel tinerii își luau rămas bun de la cel care fusese până atunci *bekâr* (burlac). Pereții camerei miresei erau împodobiți cu obiecte artizanale, făurite de mâna miresei, *mendil*, *şewre*, *marama*, etc., iar patul era ascuns de o perdea, *gerdek*.

În folclorul tătarilor din Dobrogea există un cântec referitor la împodobirea cocoșului:

| | |
|----------------------------------|--------------------------|
| <i>Korazımnı kaşırdılar</i> | După cocoș au alergat |
| <i>Damdan damga aşırdılar</i> | De peste tot l-au căutat |
| <i>Suwına pılaw pışırdılar</i> | Un pilaf bun au gătit |
| <i>Kursakların şışirdiler.</i> | Burțile și-au burdușit. |
| <i>Ki-ki-ri ki-kim kik koraz</i> | Ki-ki-ri ki-kim cocoș |
| <i>Çi-çi-ri çi-çim çik koraz</i> | Çi-çi-ri çi-çim cocoș |

| | |
|----------------------------------|---------------------------|
| <i>Korazşığım bekâr edî</i> | Cocoșul meu becher era |
| <i>Awullarda uşar edî</i> | Prin ogradă el zbura |
| <i>Şöpliklernî şaşar edî</i> | Prin gunoaie mereu scurma |
| <i>Kalawlarda öter edî</i> | Cocoșat pe gard cânta |
| <i>Ki-ki-ri ki-kim kik koraz</i> | Ki-ki-ri ki-kim cocoș |
| <i>Çi-çi-ri çi-çim çik koraz</i> | Çi-çi-ri çi-çim çik cocoș |

Nașterea (*Tuwmak, Doğırmak, Bala Tapmak*). Venirea pe lume a unui copil în orice familie aduce o mare bucurie. Perioada de sarcină se numește *gebelik, yüklı bolmak, awır ayaklı bolmak, hamile bolmak*. Pe vremuri femeile nășteau acasă cu ajutorul unor femei *ebanay*, care asistau la naștere, tăiau cordonul ombilical și, înainte de a i se da un nume oficial, puneau noului născut un nume provizoriu (*ebedi kündik adı, ebanay adı*). După 10-15 zile de la naștere, copilului i se pune un nume. Imamul sau o rudă apropiată, care cunoaște bine Coranul, ia în brațe copilul și îi șoptește de trei ori la ureche numele însoțit de *Ezan* (rugăciune ce anunță timpul *namaz*-ului, adică al rugăciunii).

Lăuza, timp de patruzeci de zile, nu are voie să iasă afară, să facă vizite sau să primească vizite. După această perioadă urmează *kırkından şıkma*, apoi se organizează *lokşa toy* (nunta lăuzei), la care participă numai femeile. Atunci când încep să apară primii dinți de lapte ai copilului, are loc *tışmıșır* (dinte-boabe de porumb). Dar ce legătură poate să fie între dinții de lapte ai unui copil și boabele de porumb? În limba tătară există trei denumiri pentru boabele de porumb: 1. *Sarı, sert mışır* (boabe galbene, tari); 2. *Uzun, beyaz mışır-at tış ı* (boabe albicioase lungi asemănătoare cu dinții cailor); 3. *Patlak mışır* (boabe de porumb din care se fac floricele). Primii dinți de lapte ai copilului sunt comparați cu boabele *beyaz mışır*. La petrecerea *tışmıșır ciyın* sunt invitate rudele, prietenii, care vin cu daruri. Fetele tinere oferă copilului diferite obiecte de îmbrăcăminte confecționate de mână. Gazdele servesc

participanților la eveniment *börtmeş*, care se obține prin fierberea boabelor lungi albicioase, îndulcite cu *bekmez* (un fel de șerbet obținut prin zdobirea și fierberea miezului pepenilor galbeni și verzi). Atunci când încep să cadă dinții de lapte ai copilului, aceștia nu sunt aruncați pur și simplu ci sunt îngropați în miez de pâine și aruncați pe acoperișul casei, cu următoarea incantație: *Al karga saga şürük tış/Ber maga altın tış!* (Na, ție, cioară, dinte stricat/Dă-mi mie dinte de aur!).

Circumcizia (*Sünnet*). Un eveniment important în viața copiilor de sex masculin, ce aparțin religiei islamice, este circumcizia. În tradiția tătarilor din Dobrogea, evenimentul se numește *sünnetke oturmak*, *sünnet bolmak* și are loc când copilul de sex masculin împlinește doi sau șapte ani. Cauza acestei intervenții este de natură religioasă și igienică. Atunci când cineva de altă religie dorește să adopte credința islamică, *sünnet*-ul este obligatoriu. Chiar și în perioadele cele mai grele, tătarii din Dobrogea au respectat acest obicei. Prin circumcizie, băiatul devine bărbat.

De multe ori, la țară, câteva familii care aveau băieți de vârste apropiate se uneau și celebrau *sünnet toy* împreună. La acest eveniment lua parte tot satul. În trecut, în Dobrogea, existau așa- ziiții *sünnetşiler*, *sünnetşî akaylar*. Aceștia erau bărbieri specializați în operația circumciziei. Acum totul are loc într-o instituție sanitară, intervenția se face sub anestezie, sub control medical. Copilul care urma să fie supus circumciziei, era îmbrăcat cu un costum specific, plimbat prin tot satul într-o cabrioletă/trăsură împreună cu alți copii din sat, apoi adus în casa unde urma să aibă loc evenimentul, luat în brațe de o rudă apropiată și dus în fața *sünnetşî*. Copilul primea multe daruri din partea părinților, rudelor, a tuturor participanților la eveniment. Ca și la nunți, în cadrul ceremonialului de circumcizie se împodobeau un cocoș.

Moartea (*Ölüm*). Toate ființele de pe pământ sunt sortite morții. Nu există viață fără de moarte decât în basme. În limba tătară există o zicală: *Az yaşa, köp yaşa, kelİR ölüm er başka* (De trăiești puțin sau mult, tot vine moartea).

Există trei momente cu obiceiuri care definesc acest trist eveniment: obiceiuri care preced moartea, atunci când survine o boală grea, incurabilă; obiceiuri legate de înmormântare (*cenaze*) și obiceiuri de după moarte.

Atunci când un om zace bolnav, el este vizitat de rude, prieteni, apropiați, vecini, este încurajat că se va vindeca. Dacă boala nu poate fi învinsă și el moare, rudele, toată comunitatea

cu toții sunt alături de familia îndoliată spunând *Başınız saw bolsın* (*Să fiți sănătoși!*), iar cei din familie răspund *Dostlar saw bolsın* (*Prietenii să fie sănătoși!*).

Cel trecut în veșnicie este pregătit pentru înmormântare; este dus la geamie numai de către bărbați (femeile neavând voie să participe la înmormântare) unde este spălat, înfășurat într-un giulgiu alb, fără sicriu, apoi îngropat. Groapa se sapă, se face o firidă laterală în partea de est, unde se așează mortul cu fața spre Mecca. Gura firidei este astupată cu scânduri, iar groapa se umple cu pământ. Deasupra mormântului se așează *türbe* (monument funerar) pe care se scriu numele, data nașterii și data morții. Pentru pomenirea celui decedat se organizează parastas și praznic în a treia, a șaptea, a patruzecia zi după moarte, apoi la un an.

Sărbători religioase și laice la tătarii din Dobrogea

Sărbători religioase:

- **Sărbătoarea Sacrificiului (Jertfei) – Kurban Bayram**
- **Sărbătoarea Postului sau Sărbătoarea dulciurilor- Ramazan Bayram sau Şeker bayram.**

Sărbătoarea Sacrificiului (Kurban Bayram).

Se zice că această sărbătoare s-a născut atunci când *Tanrı* i-a cerut Profetului Ibrahim (*Abraham*) să-și sacrifice fiul. Când acesta tocmai se pregătea să-l sacrifice, din porunca Celui de sus a fost coborât un berbec. De atunci a rămas obiceiul de a sacrifica un animal pentru a obține milostivirea Domnului. Astfel, omul face o faptă bună și este ferit de orice lucru rău. Sărbătoarea ține patru zile. În prima zi, în Mecca, în locul numit Mina, are loc sacrificarea animalelor de către hagioii (un musulman trebuie, cel puțin o dată în viață, să se ducă la Mecca la hagioalâc).

Tătarii din Dobrogea sacrifică de obicei berbeci sau juncani. Berbecii erau împodobiți cu panglici colorate, uneori erau unși pe frunte cu henna. Carnea se împărțea în trei: o parte se oferea celor sărmani, care nu aveau posibilitatea să sacrifice un animal, altă parte se împărțea rudelor și prietenilor, iar a treia parte rămânea în familie. Animalul sacrificat trebuia să îndeplinească niște condiții: să nu fie chior sau orb, să aibă toți dinții, să nu aibă urechile tăiate, să nu-i lipsească coarnele, să nu aibă coada tăiată.

La tătarii din Dobrogea există obiceiul ca, după sacrificarea animalului, cea mai vârstnică femeie din familie să-și înmoaie degetul arătător în sângele animalului sacrificat și să ungă fruntea copiilor pentru a-i feri de boli, de accidente, de deochi.

După consumarea cărnii oasele nu se aruncă la câini, ci se îngroapă într-un colț al grădinii. Din capul animalului se păstrează mandibula, ochii. Dacă cineva din familie se îmbolnăvește, el este îmbăiat cu apa rezultată din fierberea mandibulei. Dacă un copil se îmbolnăvește sau este deochiat, el este îmbăiat cu apa rezultată din fierberea ochilor animalului sacrificat. Craniul uscat este expus pe gardul din fața grajdului animalelor, pentru a-i feri de rele. Există obiceiul de a sacrifica un animal și cu alte prilejuri: dacă cineva s-a îmbolnăvit și apoi s-a vindecat sau dacă în familie a avut loc un eveniment fericit (nașterea unui copil).

Sărbătoarea Postului (*Ramazan Bayram*), în limba arabă *Eid-ul-Fitr*, în limba turcă *Iftar Bayram* sau *Şeker Bayram*.

Este sărbătoarea de încheiere a postului, care ține 30 de zile. În aceste zile au avut loc revelațiile lui Muhammad. Coranul i-a fost transmis filă cu filă. Este celebrată în fiecare an în prima zi a lunii ce urmează postului Ramazanului și în zilele următoare și ține trei zile. Postul face parte dintre obligațiile impuse oricărui musulman. Cele cinci obligații sunt stâlpii islamului: mărturia de credință, rugăciunea, dania, postul și pelerinajul. Postul este obligatoriu pentru cei ajunși la pubertate și sănătoși la minte. Din zori și până la asfințitul soarelui sunt interzise alimentele, apa, fumatul. Seara este masa de iftar, iar în timpul nopții se servește o masă cât mai abundentă.

Încheierea perioadei dificile a postului este un prilej de mare bucurie: credincioșii se felicită, îmbracă haine noi, se fac vizite, se pregătesc dulciuri speciale, copiii colindă și primesc bani, dulciuri. Oamenii plătesc dania specială de încheiere a postului înainte de a pleca la geamie pentru rugăciune. Se împarte pomană, se invită la masă săracii.

Sărbători ce marchează sosirea primăverii:

Nawrez (*Nevruz* în limba persană) are semnificația de zi nouă. Este o sărbătoare închinată focului și purității, care, conform calendarului solar iranian, coincide cu prima zi a anului, 21 Martie. Sărbătoarea *nawrez* se întâlnește aproape la toate popoarele turcice, care, mai ales în perioada de nomadism, se ocupau cu creșterea animalelor. Venirea primăverii însemna trezirea la viață a naturii, apariția firului ierbii, principala hrană a animalelor. La început fiind o tradiție a vechilor iranieni, persanii, de-a lungul istoriei *nawrez* a căpătat caracteristici religioase conform cărora:

-Mărețul *Tanrı* a creat lumea când ziua era egală cu noaptea (21 Martie, echinocțiul de primăvară);

-Strămoșul nostru *Adem* (Adam) a fost creat din lut într-o zi de *nawrez*;

-După ce *Adem* și *Havva* (Adam și Eva) au fost alungați din rai pentru că au mâncat din mărul interzis, apoi au fost iertați, ei s-au întâlnit pe muntele Arafat tot într-o zi de *nawrez*;

-Profetul Noe (*Nuh peygamber*), aflat pe arcă în urma potopului, trimite un porumbel ca să afle dacă mai există uscat. Porumbelul se întoarce cu o ramură de dafin, ceea ce semnifică existența unei lumi noi și venirea primăverii. Ziua în care Noe pășește pe pământ era o zi de *nawrez*;

-Profetul *Yusuf* (Iosif) este aruncat într-o fântână de către frații săi. Tot într-o zi de *nawrez* este găsit și salvat de către un negustor;

-Tot într-o zi de *nawrez*, profetul Moise (*Musa*) își salvează oamenii despiciând în două Marea Roșie cu toiagul.

Tătarii din Dobrogea erau mari crescători de animale și sărbătoarea *nawrez* reprezenta venirea primăverii și înverzirea pășunilor, deci hrană pentru animale. Odată cu venirea primăverii încep și lucrările agricole.

Iată un exemplu din folclorul tăăresc, un îndemn la muncă:

| | |
|----------------------------------|--------------------------------|
| <i>Doksan şıktı, kirdi Mart,</i> | A sosit primăvara, e Martie, |
| <i>Ne catasın atay kart!</i> | Bătrâne, nu lenevi! |
| <i>Şık ta şölge tuwin at!</i> | Ieși pe câmp, aruncă sămânța! |
| <i>Nawrez, nawrezim mübarek!</i> | Nawrez, nawrezul meu sfânt! |
| <i>Bereketli yıl bolsın,</i> | Un an bogat să fie, |
| <i>Küzde ambarlar tolsın,</i> | Toamna hambarele pline să fie, |
| <i>Her şiyimiz bol bolsın,</i> | S-avem parte de belşug, |
| <i>Nawrez, nawrezim mübarek!</i> | Nawrez, nawrezul meu sfânt! |

Pe vremuri, la sărbătoarea *nawrez* participa întregul sat. Copiii împodobeau o ramură de copac cu ghiocei (*akbardak*), apoi umblau din poartă în poartă și colindau (*nawrez aytmak*). Ei primeau bani, ouă, biscuiți, iar femeile căsătorite recent atârnavă pe ramură marame, batiste, obiecte lucrate manual. Iată exemple de colind:

| | |
|-------------------------------|---------------------------|
| <i>Nawrez keldi körinüz,</i> | Iată, a venit nawrez, |
| <i>Körimligin berinüz,</i> | Dați ceva că l-ați văzut, |
| <i>Cennet bolsın cerinüz,</i> | Rai să vă fie pământul, |
| <i>A za nawrezim mübarek!</i> | A za nawrezul meu sfânt! |

Obiceiul de a oferi ouă copiilor care colindau de *nawrez* este foarte vechi. În Persia antică, de nevruz (sărbătoarea anului nou) se ofereau ouă vopsite în roșu (vezi: Ivan Evsey, *Dicționar de magie, demonologie și mitologie românească*, Ed. Almacord, Timișoara, 1997, pp.338-339). Conform unei vechi credințe, din coaja oului s-au format cerul și pământul, iar din gălbenuș a fost creat soarele.

Kıdırlez (*Hıdırellez*) reprezintă renașterea naturii după o iarnă grea, când începe pregătirea pământului în vederea noii recolte. Această sărbătoare are loc pe 6 Mai. Tot satul se

adună în curtea moscheii. După o slujbă religioasă, toată lumea se așează la masă. Se servesc mâncăruri tradiționale: *sorpa* (supă) de miel, *kalakay* (turtă), *botka* (pilaf), *sarma* (sarmale), *sütlaş* (orez cu lapte)etc.

Cuvântul *kıdırlez* este format din *Hızır* și *Iliyas*, numele a doi profeți. *Hızır* colindă pământul, iar *Iliyas*, mărire, răurile. Cuvântul *hızır* înseamnă verde în limba arabă. Se zice că profeții *Hızır* și *Iliyas*, după ce colindă pământul și apele tot anul, pe 6 Martie se întâlnesc într-un loc înverzit și stau de vorbă. În rândul tătarilor din Dobrogea există credința conform căreia *Kıdırnebi* colindă câmpul cu un toiag în mână, cu care lasă urme pe pământ și se roagă pentru belșug. El se metamorfozează, luând când înfățișarea unui om sărman, când apare ca un om bogat sau hoga, venind în ajutorul oamenilor în momentele grele.

Există o legendă precum că *Hızır* ar fi fost un flăcău foarte arătos, iar *Ellez*, o fată foarte frumoasă. Ei se iubeau foarte mult, dar nu reușeau să se întâlnească. Până la urmă se întâlnesc într-o zi de *kıdırlez*, dar amândoi își dau sufletul.

Iată ce scrie Viorel Bageacu în versiunea românească a *Nouruz-Name* de Omar Khayyam, poet persan cunoscut în lumea întreagă: „Khezr-proroc musulman legendar, nefigurând printre prorocii din Biblie și Coran; este asimilat cu sfântul Ilie sau cu sfântul Gheorghe din religia creștină. Credincioșii și-l închipuiau ca pe o ființă misterioasă, înveșmântată în verde, fără caracter divin, dar nemuritoare. I se atribuia puterea de a se deplasa în chip misterios, venind astfel în ajutorul drumeților ce sunt pe punctul de a muri în pustiu. (*Nouruz – Name*, studiu introductiv, traducere din limba persană și note de Viorel Bageacu, Ed. Kriterion, București, 2003).

Sărbătoarea *kıdırlez* este foarte veche. Își are originile în Asia Centrală, unde strămoșii tătarilor, mari crescători de animale, duceau o viață nomadă în sânul naturii; de aceea venirea primăverii, trezirea la viață a naturii, apariția firului ierbii era sărbătorită cu mare bucurie. În ziua de *kıdırlez* se vizitează mormintele celor dragi; ele sunt curățate, udate și se plantează flori. Este obiceiul de a vizita locuri sfinte – *Hacı Babalar*, de la care se cere:

- învingerea unor boli grave;
- nașterea unui copil în familiile care nu au;
- întoarcerea cu bine acasă a celor rămași departe;
- pentru un trai îmbelșugat, succes în muncă.

În Dobrogea există asemenea morminte sfinte: *Ishak Baba* (Isaccea), *Sari Saltuk Baba* (Babadag), *Şehit Baba* (Cernavodă).

Tepreş. Tătarii din Dobrogea sărbătoresc venirea primăverii și prin organizarea de *tepreş*, care reprezintă o serbare câmpenească.

Odată cu topirea zăpezii, apar primele semne ale trezirii naturii (*kimildaması*, *tepreşmesi*-a se mișca, a reveni la viață), iar oamenii se bucură la vederea ivirii primelor fire de iarbă. Este un prilej de sărbătoare. Cuvântul *tepreş* apare în opera lui Kaşgarlı Mahmud, *Divanii Lugat-it Türk* cu semnificația de *a se mișca, a se agita*.

Tătarii din Dobrogea organizează și participă la *tepreş* de foarte mult timp. Evenimentul are loc în pădurile din apropierea unor localități precum Basarab (Murfatlar), Azaplar (Tătaru), Hacılar(Hagieni).

Pregătirile pentru *tepreş* se fac din timp. Caii sunt țesălați, împodobiți cu mărgele și panglici colorate, căruțele se repară, din lăzile de zestre se scot veșmintele tradiționale. Cu o zi înainte se pregătesc bucatele, mai ales *kalakay* (turtă), care are formă rotundă și era rostogolit de pe un deal, apoi împărțit celor din jur.

Tinerii plecau în frunte cu *kartagası* (cel mai vârstnic dintre ei) și la iarbă verde avea loc *şınlaşmak* (a spune *şın*). La întoarcerea în satul natal, tinerii participau la *koşi* și *şabişma*, întrecere cu cai. Aveau loc și lupte tătărești – *küreş*.

Küreş (lupte tătărești). Luptele tătărești se practică cu ocazia sărbătorilor de primăvară sau pur și simplu, la serbările câmpenești. Acest sport relevă curajul, buna intenție, bărbăția tinerilor care-l practică. Lupta ia sfârșit atunci când unul din adversari este pus la pământ cu spatele. Se folosesc diferite tactici: *şaltayak* (piedică rapidă), *ırgaşık* (cârlig), *koyan koltık* (aducerea capului adversarului sub braț), *capalak* (a învărti), *tızge almak* (a arunca adversarul cu genunchiul). Câștigătorul primește: *bayrak*, *küreş bayragı* (o ramură de copac împodobită cu lucruri artizanale: maramă, prosoape, în total nouă bucăți), berbeci, apoi este plimbat prin tot satul. Erau renumiți luptătorii Kayri Pelwan, Cumakay Pelwan. Înțelesul actual de *bayrak* este steag, stindard. În trecut *bayrak tıkmek* (a înfige steagul) avea semnificația de a ocupa un loc pentru a întemeia o așezare, un cămin, o țară.

Şam atlamak (a sări peste foc). Este o tradiție legată de venirea primăverii. Tinerii comunității se adună într-o noapte, aprind un foc mare, stau roată în jurul focului, apoi când se mai domolesc flăcările, încep să sară peste foc. Semnificația acestui ritual este de a se purifica de spirite rele, de a arde toate bolile, gândurile rele.

Acest obicei este foarte vechi, de pe timpul șamanilor și reprezintă respectul strămoșilor tătarilor față de foc, căci focul era vital pentru cei care duceau o viață nomadă.

Așure (așura în limba arabă) este a zecea zi a lunii Muharrem din calendarul lunar. Atunci se face *așure*. Este legată de legenda potopului și de profetul Noe (Nuh). După potop, supraviețuitorii din arca lui Noe rămân fără alimente. Ei adună tot ce mai găsesc și fac o ciorbă-așure. Se mai numește budinca lui Noe. Este compusă din 10 ingrediente: grâu, năut, fructe uscate precum caise, smochine, stafide, prune, fasole uscată, alune, nuci.

Obiceiuri de iarnă. Cele patru anotimpuri ale anului erau marcate de anumite obiceiuri. Dacă în primăvară erau sărbători legate de trezirea naturii, în toamnă aveau loc nunți, dar și în timpul iernii se practicau anumite obiceiuri.

Strămoșii tătarilor au dus o viață de nomazi în stepele nesfârșite ale Asiei Centrale. În aceste locuri iarna era lungă, condițiile de trai erau aspre. Numai uniți ei puteau învinge vitregiile naturii. În folclorul tătarilor există niște zicale: *Sürüden ayrılğannı, kurt kabar* (Cine se desprinde de grup, îl mănâncă lupii); *Kayda birlik, o yerde tirilik bar* (Unde-i unire, acolo-i viață). În lungile zile de iarnă, oamenii comunității, ca să-și umple timpul, organizau diferite activități: jocul cu arșice, întreceri cu arcul, lupte tătărești, talaka, arefena, ciym.

Talaka (clacă). Era o modalitate de a se ajuta între ei, femeile participând la scărmanatul lânii, cusutul de plăpumi, văruiul caselor. Fetele tinere participau la pregătirea zestrei fetelor de măritat, oamenii în vârstă erau ajutați în treburile gospodărești.

Arefena era o modalitate de distracție între fete în lungile ierni de iarnă. Prietenele se adunau în casa uneia dintre ele și fiecare aducea de acasă plăcinte (*köbete, ciyrma*), dulciuri. Băieții nu participau la această petrecere, dar veneau la fereastră și primeau din ce aduceau fetele.

Ciym era tot o petrecere, dar spre deosebire de arefena, unde participau numai tinerele fete, la ciym luau parte și femeile măritate. Împreună se distrau, cântau, dansau. Aceste petreceri aveau loc mai ales când veneau musafiri.

Şin (versuri compuse pe loc). Tinerii compuneau pe loc versuri adresate fetelor pentru a le cunoaște și așteptau răspuns, iar fetele răspundeau dacă acceptau. Exemple de *şin* compuse de flăcăi:

Mîna selam alekîm, bîz de keldîk,

Atımın başın acımay cîbere berdîk.

(Ziua bună, iată venit-am și noi,

Dând frâu liber calului fără milă).

Miradım şodır menîm, bo yerge kelmek,

Tanış bolıp soraşıp adınını bîlmek.

(Voia mi-a fost s-ajung aici,

Să te cunosc, să-ți știu numele).

Sende dülber sını bar, manlayın cayık,

Köz tutkanın bolmasa, dost bolayık.

(Ți-e plăcut chipul, largă ți-e fruntea,

Prieteni să fim de n-ai pe altcineva).

Şin-uri compuse de fete ca răspuns:

Alekîm selam, hoş keldîn, sen ekensîn,

Bahşalarda aşılğan gül ekensîn.

(Bine-ai venit, tu erai, iată,

Trandafir înflorit în grădină).

Molla tuwıl kartbabam, erensız soyım,

Kayda barsam yaraşır boyım.

(Molla nu-i bunicul, nu-s de neam ales,

Pot merge oriunde, nu mă las).

Cewabım şo, sözîm şo, sendiy caşka

Gönül berdîm, kîmsem yok senden başka.

(Aşa-ți răspund, unui flăcău ca tine

Mi-am dat inima, pe nimeni n-am afară de tine).

Credințe populare.

Nazar (deochi). Este o superstiție. În special femeile care alăptează și copiii mici pot fi deocheați printr-o privire admirativă sau invidioasă. Pot fi deocheate și animalele sau plantele. Cei deocheați pot avea dureri de cap, căscat continuu, febră. În Balcani și în țările musulmane se poartă talismane antideochi sub forma unui ochi sau o rugăciune scrisă pe o bucată de hârtie împăturită sub forma unui triunghi și înfășurată într-o pânză. Acest talisman se poartă permanent atârnat de gât cu o panglică. Atât talismanul sub formă de ochi cât și rugăciunea se numesc *nazarlık*.

Pentru a scăpa de deochi se mai practică *tuz patlatmak* și *kurşun kuydurmak*.

- **Tuz patlatmak.** O femeie în vârstă, specializată în această procedură, ia trei, cinci, șapte bucăți de sare, pe care le încălzește într-o tavă pusă pe foc. Persoana deocheată sau care a trecut printr-o mare sperietură este culcată cu fața în sus, iar fața i se acoperă cu o pânză. Lângă cap i se pune un vas cu apă. Bucățile de sare supraîncălzite se aruncă în apa rece din vas. În contact cu apa bucățile de sare încep să explodeze. Cu cât zgomotul este mai puternic, cu atât deochiul a fost mai mare.
- **Kurşun kuydurmak.** În loc de sare se folosește plumbul încins aruncat în apa rece, care ia diferite forme.

Pal-palcılık (Ghicitul). O credință populară este și ghicitul. Se recurgea la acest procedeu pentru a afla: cauzele care au dus la o îmbolnăvire și găsirea unor leacuri; dacă primesc veste de la cei aflați departe; găsirea unui obiect sau a unui animal rătăcit sau furat; dacă în următoarele zile va ploua. Care erau practicile de ghicit:

- **Suga karama** (a privi în apă). Într-un vas se pune apă și cel care ghicește se uită cu atenție și, în funcție de ce vede, începe să interpreteze.
- **Aynaga karama** (a se uita în oglindă). Cel care ghicește se uită în oglindă ca să afle unde sunt cei care au rătăcit drumul.
- **Kürek kemîği palı** (ghicitul în osul omoplatului). Osul omoplatului, de la un animal, de obicei de la oaie, se curăță bine de carne, se ține deasupra focului sau în dreptul soarelui și, în funcție de formele care se arată, se ghicește dacă va ploua sau dacă va fi secetă.
- **Kawe palı** (ghicitul în cafea). Acest procedeu este mai recent, desigur după ce s-a descoperit cafeaua. După ce se consumă cafeaua, ceașca se răstoarnă și, după formele lăsate de zaț, se ghicește.

Tilsim(farmece). De-a lungul timpului oamenii au recurs la rituri, precum farmece, practici oculte, superstițioase privitoare la pretinse forțe supranaturale, misterioase, cu care oameni înzestrați cu facultăți tainice ar putea comunica. În limba tătară acești oameni se numesc **tilsimci**. Este o practică rămasă de pe vremea șamanilor. Pot fi două feluri de farmece: farmece făcute cu intenții bune și farmece cu intenții rele.

Farmecele făcute cu intenții bune au ca scop îndreptarea unor situații, cum ar fi: aducerea pe calea cea bună a unor oameni care s-au apucat de jocuri de noroc, bărbați care au părăsit familia pentru altă femeie, găsirea unor animale furate sau rătăcite.

Farmecele făcute cu intenții rele, împotriva unor dușmani, ca aceștia să nu mai poată vorbi, să orbească, să li se îmbolnăvească animalele din curte, să aibă parte de tot felul de nenorociri.

Pentru a face farmece se folosesc unele rugăciuni din Coran, o bucată din îmbrăcăminte, o șufiță de păr, un ou pus pe jar până crapă.

Textul a fost conceput după scrierile etnografului tătar Newzat Yusuf și ale scriitoarei și traducătoarei de etnie tătară Nermin Yusuf, pe baza unor eseuri în limba tătară despre tradițiile și obiceiurile tătarilor din Dobrogea, apărute în limba tătară în revista Karadeniz (Marea Neagră), în perioada 1990-2016.